

„RADIKALSKI GLASNIK“, št. 5. Službena obvestila Nar. rad. stranke za Slovenijo.

Zdravom politikom — boljoj budućnosti. Uzroci političke dizorientacije „prečana“.

Politikom zovemo staranje za javne poslove. Za onoga, koji se bavi javnim poslovima kažemo, da se bavi politikom, a njega zovemo političarom. Politika je, dakle, veština upravljanja ljudskim društvom. Nije to nikakova znanost. Političar, u istini, služe mnoge znanosti, čije istine i plodove ona treba da uvodi u praksu, ali samu politiku ne ubrajamo u znanosti.

Javni moral, uprava u mnogim granama svojim, i politička ekonomija čine osnovu svakog političkog rada. Sve to treba da bude u stanovitom međusobnom skladu, jer je sve to međusobno usko vezano; jedno ovisi o drugom, jedno utiče na drugo, i zato jedna bez druge ne može da se pravilno razvije, one treba da se međusobno nadopunjavaju.

Prave političke stranke, prema tome, treba da se bave rešavanjem svih pitanja političkih u jednakoj meri. Ni jednom pitanju nesmemo da damo prednost; svakom pitanju treba da damo pravu meru i tada, po sebi se razume, manje ćemo da grešimo.

Do sada našem narodu, a osobito nama »prečanskim« Srbima, Hrvatima i Slovencima, nije bilo omogućeno, da se sam bavi svojom politikom. Sva su se nastojanja našeg naroda sastojala u tome, da se održi u životu, da ne klone pred navalama mnogobrojnih neprijatelja.

Srbi »prečani«.

koji su robovali Austriji, znači su samo to, da treba biti i ostati Srbin, čuvati svoje ognjište i svetu pravoslavnu srpsku crkvu, i tako — čekati bolje dane. U tom smislu radili su svi naši književnici, umetnici i svi javni radnici. U tome se je sastojala sva naša »politika«. Radi takove politike mnogi su bili i žrtva austrijske reakcije.

Pravom politikom, pak, t. j. svim javnim poslovima krajeva u kojima su živeli Srbi »prečani«, u glavnom, upravljalo se je iz Beča i Pešte. Zgodnom taktikom Austrija je znala, da naše ljude zaposli mnogim drugim stvarima, a da im iz ruku oduzme sve prave političke poslove, kojima se je htela da bavi sama ona.

Srbi »prečani« gledali su u Austriji uvek svoga neprijatelja. To je bilo i radi toga što su oni pripadali samostalnoj pravoslavnoj srpskoj crkvi, koja je bila integralni deo celokupne srpske crkve. Na taj način svi Srbi bili su u nekom trajnom međusobnom duševnom kontaktu. Srbi »prečani« svu srpsku istoriju i kulturu držali su za svoje svetinje, na tome su oni radili. Mnogo vremena Srbi »prečani« bili su na čelu opšte srpske književnosti i umetnosti, dali su srpsvu velik broj zaslužnih ljudi. Srbi »prečani« uvek su smatrali Srbiju i Drnu goru za svoje slobodne nacionalne države a njihove vladare za svoje narodne vladare.

Srbi »prečani« radi toga gledali su nepoverenjem na sve što bi Austrija davala. To je učinilo da postanu po malo konservativni; škrtu su čuvali svoje stare običaje i navike. Poznato je, na pr., kako je Vuk Karadžić naišao na otpor i nepoverenje Srba radi toga što je htio da u azbukicu uvede slovo »k«. Takva najni Srbi mislili su, da ih Austrija i pomoću tog slova, i pomoću tih »jotana« kako su se zvali Vukovi pristaše, želi pokatoličiti i tako malo po malo uništiti. Ako to znamo, tada treba da i sada razumemo mnoge osetljivosti »prečanskih« Srba, koje više puta izgledaju neopravdane.

Ali sve jedno, kako sam to pre ustvrdio, ni kod nas Srba »prečana« nije bilo prave politike velikog stila; bilo je dođabe političkih pokušaja, koji su bili inspirirani iz Srbije, ali politike u gore spomenutom smislu nije bilo. U opšte »Austriji« bilo je onemogućeno svako pravo političko vaspitanje.

Hrvati,

koji su također robovali Madžarima i Nemcima, nisu se nikad bavili svojom politikom, pa ma koliko oni mislili da su se bavili, — i njihovom politikom upravljalo se je iz Pešte i Beča. Hrvatska inteligencija koja je uvek bila daleko od naroda, nije se zadovoljavala austro-madžarskim ropstvom (dr. Starčević, Kvaternik i drugi), ali ona nije imela da se tog ropstva oslobodi.

Hrvati su se borili za svoja politička prava starostavnim dokumentima, zaprašenim pergamentima i poveljama u ruci; oni su se tim više advokatskim načinom i sredstvima borili za svoju nezavisnu državu, ili, kad to nije bilo moguće, tada su se zadovoljavali nekim osobitim položajem u dvojnoj monarhiji. Hrvati su sve svoje energije i sposobnosti utrošili u raspravljajući i dokazivajući

dali Madžarska imade pravo na Hrvatsku ili ne itd.

Valjda, dosledno toj tradicionalnoj borbi za »hrvatska prava«, i sada braća Hrvati mlade praznu slamu u ispitivanju dali pravno postoji Kraljevina SHS ili ne, te na temelju toga traže neka svoja prava, dokazivajući kako akt 1. decembra 1918 nije pravno valjan itd.

Madžari su se sa Hrvatima vrlo komodno nagadjali i pravdali, dok su šire slojeve hrvatskog naroda potpuno sebi podvrgli. Širi slojevi hrvatskog naroda ne samo što nisu bili politički organizovani, nego su počeli da gube svaki smisao za svoju političku slobodu i individualnu Hrvatsku državu; oni su bili prosto orudje u rukama Madžara i Švaba, i mnogim su gestama dali vidna dokaza, da su s njima zadovoljni i da su pripravnici uvek da ginu i da krv svoju dadu za bečke lastodržce, kojima su bili i suviše verni i odani.

Hrvatska inteligencija na taj način, bez političke moći, uzaludno tražeći prijatelja i saveznika izvan Monarhije, nije nikad ništa pozitivnog postigla, a izgubila je svaki uticaj na šire slojeve naroda. Dakle, Hrvati, koji su vodili narodnu borbu na naučnom pravničkom polju, a ne na realnom političkom polju, niti su dali, niti su mogli da dadu niti jednog politika ili državnika od veće važnosti.

Slovinci,

koji nisu imali nikakove velike političke prošlosti, i koji su ekonomski bili uvek podređeni neprijatelju, nisu se mogli da pravilno politički razvijaju i emancipuju. Austrija je podredila braću Slovence uvodivši u Sloveniju klerikalizam, od koje ne boluje samo SLS nego i svi liberali slovenački i ceo slovenački narod. Klerikalizam, koji je po sebi anacionalan bio je jedan od glavnih stupova Austrije, uz militarizam i birokratizam austrijski.

Ali ipak Slovinci su se u tom u istini teško položaju nekako snašli; vodili su neke vrste oportunističku politiku, nastojali su (osobito za vlade g. Šusteršiča) da pomoću takove politike crpe što veće koristi za svoj narod i zemlju, a osobito koristi ekonomske naravi. Na taj način oni su nastojali da spase svoj narodni individualitet. Oni su se u istini pokoravali austrijskom ropstvu, ali su tražili, da im se urede ceste, pomogne zadržavanje, da im uredovni jezik bude slovenački itd. Oni su verovali, da je time spašena cela narodna stvar; na nezavisni i slobodnu slovenačku državu nitko ozbiljan kod Slovenaca nije ni mislio.

Teška je bila borba braće Slovenaca za postignuće tih prava, koji nam sada u slobodnoj državi ne izgledaju »osobito velika i važna, jer treba da imamo na umu, da pre oslobodjenja u Slovenačkoj nije bila niti jedna srednja škola sa čisto slovenačkim nastavnim jezikom!

Slovinci su se nekako bili pomirili sa sudbinom, da Austriji treba služiti (ja govorim o masama slovenačkog naroda), jer su verovali, da Austrije ne može tako lako, da nestane, a osobito da ju Slovinci ne mogu da sruše i da joj se suprotstave. Baš radi toga, premda se je i njihovom politikom dirgovalo iz Beča, Austrija je mnogim Slovincima poveravala izdavanje njene politike. Na taj način izmedju Slovenaca vaspitalo se je nekoliko realnih politika, koji su dali dokaza o svojim političkim sposobnostima, ma da je to išlo u korist Austrije.

Tako treba da tumačimo kako i danas, u našoj slobodnoj državi, Slovinci imadu više smisla za realnu politiku od braće Hrvata, koji vole da razmišljaju o utopističkim, neutralnim, čovečanskim, mirotvornim seljačkim republikama i slično. Ali sve jedno ni kod Slovenaca još nema pravog smisla za politiku većeg stila, i to radi toga što do sada kod njih nije bilo pravog političkog vaspitanja u nacionalnom smislu, — što u Sloveniji još deluju, manje više prikriveno, ostaci austrijske politike i duh, kojim je ta politika bila inspirirana.

Moglo bi se mnogo i mnogo pisati o tome kako kod nas »prečana« nije bilo pravog političkog života ali to zapravo ne spada u okvir jednog dnevnika. Mi smo hteli da samo u najkraćim crtama potražimo uzroke političke dizorientacije svih nas »prečana« i Srba, i Hrvata i Slovenaca. Nitko nije kriv tom stanju, krive su prilike koje nam je Usud dosudilo. Moguće, da će to za naš budućni života da bude od koristi. Tko zna?

Koliko i kako smo svi mi »prečani« bili nevesti u političkim poslovima najbolje se je pokazalo *

iz sloma Austrije.

Mi se prosto nismo znali snaći. Sva naša t. zv. Narodna Veća počimila su toliko političkih naivnosti, da te smeh hvata kad na sve to pomisliš. Što se sve nije učinilo u prvim danima oslobodjenja? Kakv su bili naši prvi »ministri«? — Kakva je bila predaja austrijske ratne mornarice? — Zašto se je dozvolila okupacija Rijeke sa strane Italije? — I sve tako dalje. Sve se je je to moglo da dogodi prosto radi toga što mi nismo imali niti jednog veštog i iskusnog politika, niti jednog vrsnog diplomate ili sposobnog državnika.

Koliko se je samo u prvim danima oslobodjenja u Narodnom Veću SHS razpravljalo kako da se sastavi akt 1. decembra 1918! Koliko se razmišljalo u opšte dali treba sa Srbijom stupiti u jednu jedinstvenu državu! — Šta je trebalo mnogo razbijati glavu o samostalnoj državi kad u Narodnom Veću nije bilo ljudi koji bi bili sposobni da sami sobom upravljaju.

Iza oslobodjenja cio naš narod bio je nepripravljen i politički potpuno dizorientiran; on nije imao pročišćene osnovne pojmove o tome kakove forme da bude naša država, kakova da bude njena uprava itd. O svim ovim osnovnim stvarima mi nismo imali pojma, jer o tome pravo i nismo nikad ni razmišljali ozbiljno. Da su braća Srbijanci bili spremni, u početku mogli su celoj državi nametnuti kakavumudrago Ustav; svi bi ga rado primili i prigrlili. Mi smo samo željeli svoju slobodnu narodnu državu sa našim narodnim kraljem, i samo tom fakti mi smo se veselili, a za vodjenje naše politike mislili smo, da će se netko drugi starati kao što je to pre bilo.

Po sebi se razume, da su tu opštu masu dizorientaciju uvećale posledice strašnog rata, koji je učinio, da mnogi ljudi izgube svaki smisao za opšte stvari, ljubav prema bližnjemu i prema sebi samome. Za vreme rata, a isto tako i posle rata, naše se je društvo demoralizovalo; izgubilo je osećaj mere za mnoge stvari itd.

Sve su to vrlo nepovoljne stvari za jedno zdravo političko grupisanje, i radi toga kod nas, u početku našeg slobodnog života, pravog političkog grupisanja u opšte nije ni bilo. Ljudi su se kupili oko raznih istaknutijih ljudi, a nikako oko kakovih velikih političkih učela.

Mislim da je potrebno, da naglasim još jedan, po mom uverenju, važan uzrok opšte političke dizorientacije. Za vreme rata buknuła je

ruska revolucija

protiv carističkom režimu, i komuniste su počeli, da diktaturom fabričkog radništva, — kao jedinim pravim revolucionarnim redom današnjeg društva, koji je sposoban da u svetu napravi red (po Trockiju) — provode u praksu nova načela društvenog uredjenja; načela koja bi iz temelja preinačila današnje društveno stanje.

Komunističke ideje, kao bujica, poplavile su skoro ceo svet. Ljudi, koji su bili siti i presiti rata i ratnih strahota, izmorenim gladju i bedom, a ekonomski upropašteni, mislili su, da će komunisti spasiti Čovečanstvo i dovesti ga sreći. Pred tom krvavom crvenom revolucijom, koja je pretiła celom svetu i koja se je bunila protiv svemu u svacheću, koja je podcenjivala sve dosadašnje vrednosti, ljudi su nekako zinuli, i, u nadi za lepšim i boljim, čekali su što će da od svega toga bude. Mnogi su, pa i odlični teoretski protivnici komunistički, malo po malo, počeli da veruju, i protiv svoje volje, da jednom temeljitom radikalnom promenom današnjega društvenoga reda, može da nastupi srećniji život, bolje uredjenje društva.

Sve su to bile lepe i dobre misli i želje, ali pri tome niko nije imao tačne i jasne pojmove kakovo će to novo društvo da bude. Nije dosta da srušimo i revolucijom ugušimo današnje t. zv. buržoasko društvo, nego treba da unapred tačno i precizno, do u tačine, znamo čime ćemo ga da zamenimo i kako ćemo to da izvedemo. Rusi su prvi to pokušali, ali danas možemo pozitivno da ustvrdimo, ma da je ruska revolucija imala i svoje pozitivne strane, da taj pokušaj nije uspeo.

Ruska revolucija, dotično ruska diktatura proletarijata bila je, i još je danas, opasan eksperiment na životu telu jednog naroda. Taj je pokušaj doneo neprocenive štete velikoj i prostranoj ruskoj zemlji i celom bratskom ruskom narodu. Takav jedan pokušaj mogla je da do danas snosi samo jedna velika i bogata ruska zemlja i veliki ruski narod, ali to ne bi mogla da podnese nikoja druga zemlja i nikoji drugi narod na svetu, a pogotovo ne mi sitni i maleni.

To sam posebice istaknuo radi toga što je ta revolucija, jednako kao i komunističke ideje, koje je ona sobom donela, unela mnogo zabune i u naše društvo, i što je i to jedan od važnih uzroka opšte političke dizorientacije našeg na-

roda. Za dokaz, da je to tako, neka posluži sam fakat, da se je i kod nas komunizam bio razširio rapidnom brzinom, ma koliko da on kod nas i nema zgodna ni prikladna terena, jer je naša država zemljoradnička zemlja, gdje je, barem u glavnom, zemljoradnik sopstvenik svoje zemlje, gde nema dovoljno fabričkog radništva, koje bi vodilo diktaturu itd. Po sebi se razume, kao što se je kod nas komunizam bio naglo raširio tako je naglo i propao, a da ovde i ne uzmetmo u obzir progonojenje naše vlade.

Jednako tako disorientisali su naše društvo i drugi idejni pokreti, koji su bili slični komunizmu, ili koji su sa njim pravili kompromise. Tako su se poja-

vili naši t. zv. »zemljoradnici« sa Mihajlom Avramovićem, a donekle i sam Radić sa svojim »mirotvornom«, ma da je ovaj konfuzniji od Avramovića u pitanju društvenom uredjenja.

Razume se da će biti još mnogo i mnogo uzroka naše političke dizorientacije, ali to je predmet jedne osobite i svestrane studije. Jasno je, da je ova opšta dizorientacija našeg naroda bila vrlo nepovoljna za razvijanje i organizovanje realnih političkih stranaka, koje su uvek zdravom parlamentarnom životu, i za čije obrazovanje treba da svi skupa zajednički i paralelno radimo, pa ma koliko se inače međusobno razilazili.

Ljubo D. Jurković

Pokret NRS.

Omladini Nar. Rad. Stranke.

Nar. radikalni stranki je uspelo po izvajanju razumne politike, po silnih naporih in žrtvah osloboditi naš troimeni narod ter ustvariti današnje veliko kraljestvo.

Radikalna omladina se je vedno živalno udeležavala politične borbe, prednjačila je vedno za ustvaritev velikih idealov, za katere se je borila radikalna stranka

Radikalna stranka je kot čisto narodna stranka uživala zapanje najširših narodnih slojev ter je iz naroda črpala moč za delo, in le tako je mogla ustvariti svoje načrte.

Radikalna omladina, gledajoč na svoje prednike, ki so se borili in žrtvovali za ono, kar imamo danes, se bo oddaljila domovini in manom padlih borcev, če bo tudi nadalje hodila po poti, katero so udarili predniki pod geslom »Z narodom in vse za narod«. Radikalna omladina mor: nadaljevati tam, kjer so stari zaostali. Dopršiti pa ima tam, kjer so prenehal.

Narodna radikalna stranka je dala narodu politično svobodo, dvignila ga je ekonomski in kulturno, ustvarila je začetno misel našega naroda: osvobojenje in ujedinenje našega troimenega naroda, Radikalna omladina mora nadaljevati delo na kulturnem in ekonomskem polju, delovati mora za zblizanje in medsebojno spoznavanje naroda iz vseh krajev naše domovine.

Popolnoma naravno je, da je Narodna radikalna stranka po takem delu ter uspeh priporila simpatije pri večini našega troimenega naroda. Stare stranke, s katerimi se je narodna radikalna stranka borila, so propadle, nove stranke pa, ki so se formirale ter započele borbo proti radikalni stranki, so na najboljšem potu ginevanja. Radikalna stranka se širi z vsakim dnevom, ker so naši državljani prišli do spoznanja, da more edinole ona očuvati narodne tekovine ter sodelovati pri izgradbi naše domovine. Državljanji uvidevajo, da raste paralelno z jačanjem radikalne stranke tudi ugled naše držve, kakor doma tako tudi v inozemstvu.

Širjenje radikalne stranke je sijajni dokaz politične zvesti in zrelosti našega naroda, je zopet novi dokaz, da zna naš narod pravilno ceniti pota, po katerih je treba iti, da bo naša domovina močna in velika. Potrebno pa je tudi jačanje mladine, potrebno je, da se omladinci upoznajo s programom in načeli radikalne stranke. Radi tega je treba v vseh mesih ustvariti krajevne mladinske organizacije, katere bi bile mali centri politične aktivnosti za dotični kraj istočasno pa tudi šola za politično vzgojo omladine. Te organizacije bi imele stati v ozki zvezi z Upravo kluba beogradske radikalne omladine kot centralo, od katere bi dobivale potrebne direktive, radi enotnega poslovanja.

Da bi se izvršila revija in ob tej priliki tudi manifestacija vseh šil radikalne omladine, namerava centralna uprava koncem t. l. prirediti v Beogradu državni kongres ter vas prosí:

1. Da se takoj izvrši organizacija radikalne omladine v vseh občinah, v katerih jih še ni ter da se izvrši reorganizacija že obstoječih odborov.

2. Upravi naj se takoj javi ime: predsednika, podpredsednika in tajnika, o čem pa tudi številu članov vsake organizacije.

3. Prične naj se z energičnim delom za širjenje radikalnih idej, vpišujejo naj se novi člani. Član more postati vsak omladinec do 35 leta svoje starosti. Poročilo naj se pošlje centralni upravi čimprej na naslov: dr. Zivan M. Lukić, docent univ. Hilendarska ulica 32, Beograd. — Klub narodne radikalne omladine v Beogradu.

!! Zahtevajte povsod !! JUTRANJE NOVOSTI

Radikalni stud. klub za »Jugoslav. Matico«.

V ponedeljek 12. novembra t. l. osnovala se je na univerzi podružnica »Jugoslovske Matic«. Častni predsednik je bil rektor univerze g. dr. Kidrič, a častni podpredsednik g. dr. Ravnihar, predsednik ljubljanske podružnice »Jugoslovske Matic«. Na zboru so držali gg. dr. Kidrič, dr. Ravnihar, dr. Marušić ter akad. Franjo Baša važne govore, kateri so bili navdušeno sprejeti in pozdravljeni. Na koncu zbor je bil izvoljen odbor podružnice s predsednikom akad. Bašo na čelu. — Deleget radikalnega stud. kluba »Slovenski Jug« akad. Ljubo D. Jurković je pozdravil zborovalce z sledečimi besedami:

»Spoštovani zbor — bratje in tovariši! Srečen sem, da vas smem pozdraviti v imenu stud. radikalnega kluba »Slovenski Jug«. Čestitam zboru na doseženem velikem uspehu.

»Jugoslovska Matica« mora biti forum, na katerem se bodo zbirali vsi akademiki brez razlike političnega mišljenja ter se složili kakor en sam moč v delu za dobrobit celokupnega našega naroda ter naše mlade kraljevine. Ako nikjer drugje moramo biti tukaj brezpogojno složni v ljubezni do svojih neodrešenih bratov, jednako kakor moramo biti edini in složni v mržnji do skupnega nasprotnika!

»Jugoslovska Matica« deluje na dveh poljih, »Jugosl. Matica« mora prvič vedno čuvati misel na svoje zasužnjene brate, a drugič ona mora delovati na konsolidacijo naših notranjih razmer, ker le od tega je odvisen uspeh delovanja za naše neodrešene brate. »To delo mora najlepše koristiti našim neodrešenim bratom, ker čim složnejši bomo v naši notranjosti tim srečnejši se bodo počutili naši zasužnjeni bratje. Onim par stototisočev Italijanov se je v bivši Avstriji godilo mnogo bolje nego vsem Slovanom, a to samo radi tega, ker je za njihovim hrptom stala močna italijanska nacionalna država.

V tem smislu naj se kreta delovanje akademске podružnice »Jugoslovske Matic«, kateri moramo vsi moralno in materijalno pomagati. Naš klub se je obrnil do svojih članov, da priskočijo »Jugoslav. Mat.« na pomoč v delu za dobro naroda in države. In kot prvi vidni znak, da hočemo tudi dejanski pomagati »Jugoslav. Matici« izročamo fondu podružnice vso našo skromno blagajno! Ni to velika vsota; toda danes damo toliko kolikor imamo — vse! Sprejmite ta mali bratski dar, ker vam ga izročamo zavedajoč se vzvišene naloge, katero ste si stavili v dolžnost.

»Jug. Matica« naj zbira sladki med iz duhtečega cvetja vseh livad in planin naše lepe očetnjave. S tem medom naj tedaj ko pride čas, osladi, — upajmo — zadnjo čašo žolča, katero je usoda namenila našem narodu! Da živi »Jug. Matica«!

Ta govor je bil od vseh zborovalcev sprejet z velikim navdušenjem. Naši mladi prijatelji so tudi pri tej priliki dokazali, da jim dejanski leži na srcu misel državnega in narodnega edinstva.

Ljubljanski O.R.O. Shod NRS in Spodnji Šiški.

V petek 16. t. m. vršil se je v gostilni »Pri Levu« shod NRS, na katerem se je izvolil začasni odbor, za konstituiranje krajevnega pododboru za Sp. Šiško. —

Izvoljeni so bili: Predsednik: Dr. Niko Zupanić, min. n. r. Podpredsednik: Finc Franc. Sekretar I: Novak Josip. Sekretar II: ing. Šaplja. Blagajnik: Ivan Šablina. Odbornika: Perharc, Pangrč. Revizorja: Žuženta Avgust, Zemlja Franc.

Po volitvi odbora je Dr. Zupanec govoril o zgodovini in delovanju NRS, a ing. Šaplja je v kratkih potezah narisal finacijsko-ekonomske razmere v državi za časa radikalne vlade.

Mariborski O.R.O. Radikalni zbor v Črni.

Pretečeno nedeljo se je vršil dobro obiskani ustanovni radikalni zbor v Črni. Predsednik pripravljalnega odbora g. Eržen je otvoril zborovanje ter podal besedo okrožnemu tajniku g. Janku Troštu iz Maribora, ki je pozdravil zborovalce ter pojasnil uvodoma ideje narodnega radikalizma. Nato je v nad enournem govoru podal izčrpno sliko delovanja NRS v poprejšnjih koalicijskih vladah, o vzrokih nastopa homogene radikalne vlade, o izvršenih zakonih in sploh o pozitivnem delu sedanje vlade v korist celokupne države. Zelo globok utis je napravilo na zborovalce govornikovo pojasnilo o zadržanju naših klerikalcev do svojih srbskih bratov še iz predvojnega časa pa do danes ter se pri tem dotaknil verskega vprašanja, zatrdil, da NRS v tem spoštuje vsa veroučredanja in ravno radi tega vživajo povsod ugled in spoštovanje. Ako hočemo mi Slovenci, ki nas je komaj en milijon, voditi pozitivno politiko, tedaj se moramo prilagoditi razmeram in dejstvu, da je vseh prebivalcev v Jugoslaviji dvanajst milijonov. Dokler pa bomo vodili politiko separatizma in sovražstva do Srbov, ni pričakovati, da bi prišli do onega zaupanja in ugleda pri upravi države, ki nam pristojna po stopnji kulture in gospodarskem napredku. NRS je bila vedno in bo tudi v bodoče faktor pozitivnega dela v korist cele države in vsak dobromislječ Slovenec bo našel edino le v tej stranki zaslombo in ugled. Pustimo lokalizem in provincijalizem ter pristopimo vsi v NRS, ki je stranka bratstva, moči in ugleda ne samo v naši državi, pač pa tudi v inozemstvu. (Živahno pritrjevanje in ploskanje).

V nato se otvorjeno debato je poseglo več članov in tudi od klerikalne stranke navzoč g. Stane Globačnik in Senožetnik, katerim je odgovarjal g. Trošt. Med zborovalci smo opazili tudi preč. župnika g. Dobravca. Po končani debati je bil izvoljen 9 članski odbor, ki bo z vnejo nadaljeval organizatorično delo.

Pred zaključkom zboru je tajnik g. Trošt poročal o barbarizmu Italijanov in trpljenju naših zaslužnih bratov na Primorskem, na kar je radikalni zbor enoglasno sprejel tozadevno protestno resolucijo v zaščito naših bratov onstran državnih mej.

Razširjajte radikalni tisk!

Zakaj in kako sem postal radikal?

(Odpri pismo prijatelju).

Dragi Tone!

Ne začudi se preveč, če zagledaš moj odgovor na svoje zadnje pismo — tiskan! Ko sem ti namreč začel že pisati, se mi je zazdelo, da bi bili vzroki mojega »presedlanja« lahko zanimivi še marsikom, pa sem list odposlal namesto naravnost tebi, velec, uredništvu tega lista.

»Presedlal«! Kako ste včasih čudni ljudje! Sam praviš: »Preko deset let te poznam, nikoli nisi bil »politik«, še pravi strankar nisi bil nikoli — zdaj pa se naenkrat vpišeš v partijo in še takole! Poveš torej najprej, da me sploh še nisi videl politično jahati, potem pa govoriš o — presedlanju! Ne rečem, če bi se bil poklerikalil — in koliko se jih je med tem! — potem bi mi kdo celo ob moji politični precej brezbarvni preteklosti lahko očital odpadništvo; toda dokler sem dosledno s to preteklostjo v odločno napredni stranki —!

Ne, prijatelj, — čakal sem in dočakal. Našel sem naposled stranko, v kateri se počutim popolnoma dobro. To je vse!

In naj opraviš kar kot prvo točko to, kar sem pravkar omenil: naprednost! Moja stranka se mi prilaga (imam vedno občutek, da sem le iztaknil sukno, ki je vendar že enkrat prav) tudi v pogledu — verskega vprašanja. Vse tišto napadanje duhovništva, vkolikor ni bilo res zgolj stvarno, ter že celo zadržanje v cerkvene nauke in obrede mi je bilo vedno neprijetno. Predno jemlješ, pripravi najprej, da daš, da nadomestiš! In ne iztesaj otroka s kopoljo vred, dobrega s slabim! Stališče moje stranke tu, oziroma njeno postopanje ob vsi odločnosti proti zlorabi vere, ki ji kratko pravimo klerikalizem; skrajna tolerantnost in liberalnost ter spoštovanje tuje prepričanja v teh stvarih — to stališče mi je bilo tudi eden izmed vzrokov, da sem se je tako lahko oklenil.

Toda zakaj se je nisem že prej? Zakaj sem šele zdaj pricapljal? Zato,

Objave. Poziv vsem radikalom mesta Ljubljane.

V svrhu organizacije rednega mestnega radikalnega odbora v Ljubljani pozivljamo vse člane da se takoj zglasijo v pisarni akcijskega odbora N. R. S. (Wolfova ul. 1/1) kjer dobe proti vplačilu od 2.50 Din nove legitimacije. Vsako naj prinese s seboj tudi staro legitimacijo.

Pisarna je odprta od 9.—12. ter od 14.—18. ure. Tajnik sprejema stranke od 11.—12. ter od 16.—19. ure. Pri izmenjavi legitimacije se bode vsakega člana obvestilo, kateremu mestnemu radikalnemu pododboru pripada.

V smislu sklepa seje akcijskega odbora od dne 26. oktobra t. l. ustanovilo se bode v Ljubljani osem krajevnih radikalnih pododborov, kojih predsedniki, podpredsedniki in delegati tvorijo redni ljubljanski mestni radikalni odbor, kateri ima po statutih rang okrožnega radikalnega odbora. —

Iz naroda — za narod!
V Ljubljani, 17. novembra 1923.
Akcijski odbor N. R. S.
Sekretar:
Ljubo D. Jurkovič l. r.
Predsednik:
Dr. Niko Zupanec l. r.

Vsem članom!

Nove članske izkaznice (na zelenomodrem papirju z novo sliko našega šefa g. Nikole Pašiča) so že dotiskane.

Najvišje radikalne partijske oblasti. Zemaljska radikalna skupščina.

Najvišjo partijsko oblast v državi predstavlja zemaljska radikalna skupščina, katera se sklicuje vsako četrto leto v prestolnici ali v katerem drugem kraju. V slučaju potrebe sme se zemaljska skupščina izredno sklicati. —

Zemaljsko skupščino sklicuje glavni odbor z posebnim oglasom, v katerem mora biti naveden tudi dnevni red. —

Zemaljsko skupščino sestavljajo:

- vsi člani glavnega odbora;
- aktivni radikalni ministri;
- vsi narodni radikalni poslanci;
- predsedniki okrožnih radikalnih odborov;
- po en zastopnik vsakega srezkega odbora;

f) zastopniki krajevnih odborov mest s posebnimi poslanci in sicer na vsacega poslanca en zastopnik

Vsi izbrani zastopniki za zemaljsko skupščino morajo imeti pooblastila od onih katere zastopajo. —

Seje zemaljske skupščine se obdržavajo s tolikimi člani, kolikor jih pride na sejo. — Na zemaljski skupščini smejo

— Vse stare izkaznice se morajo zamenjati z novimi izkaznicami, ker se odšlej stare izkaznice ne bodo več uvaževale.

Radi tega pozivljamo vse člane, da se vsakdo prijavi svojemu krajevemu odboru, kateremu naj izroči staro in obenem zahteva novo izkaznico.

Nove izkaznice bodo delili samo dotični krajevni odbori, ki so poslali Akcijskemu odboru spisek članov in prijavitelj konstituiranje odbora.

Vse izkaznice bodo numerirane in jih dobi vsak odbor samo toliko, kolikor jih dejansko potrebuje. Odbori morajo voditi natančno evidenco o članskih izkaznicah. Številka izkaznice vsakega člana mora biti zabeležena v spisku članov.

Tudi nove pristopnice so dotiskane ter naj se uporabljajo v smislu navodil priobčenih v »Radikalnem Glasniku«.

Dotiskane so tudi tiskovine za seznanjanje članov. Pozivljamo vse strankine organizacije, da takoj zahtevajo potrebno število tiskovin.

Stroške za te tiskovine bodo morali poravnati obojni odbori.

Da se poravnajo visoki tiskarski stroški, določila se je sledeča cena: Pristopnicam (izjavam) 0.25 Din.

Imenikom članov 0.25 Din.

Članskim izkaznicam (legitimacijam) 2.50 Din.

Apeliramo na vse naše člane, da tudi dejansko pokažejo, da so si sveti svojih moralnih in materialnih dolžnosti napram stranki.

govoriti samo člani skupščine, a o enem in istem vprašanju smejo govoriti samo dvakrat. Besedo podeljuje predsednik skupščine. Smatra se, da so na sklepe skupščine pristali vsi člani, kateri se niso udeležili skupščine. Zato se morajo sklepom skupščine pokoriti vsi člani skupščine in strank. —

Zemaljska skupščina je vrhovni predsednik stranke. — Ona

- sklepa o spremembah programa in statuta;
- razpravlja o vseh spornih načelih vprašanjih;
- nadzoruje glavni odbor, mu izreče absolutorij ali ga kaznuje za nepravilno ravnanje in sicer z izjavo nezadovoljstva ali z izključenjem iz stranke po veličini prestopka ter
- voli glavni odbor.

Izredne Zemaljske skupščine smejo razpravljati samo o onih točkah, katere je glavni odbor uvrstil v dnevni red. — Način konstituiranja ter poslovanja zemaljske skupščine točno določujejo statuti. —

Eksekutivni organ zemaljske skupščine je glavni odbor odnosno radikalni poslanski klub, kateri zamenjuje glavni odbor kadar zboruje Narodna skupščina. —

Glavni radikalni odbor.

Na čelu strankine organizacije stoji glavni odbor s sedežem v prestolnici. — Glavni odbor sestavljajo:

- petindvajset članov, kateri stanujejo v prestolnici in katera izvoli zemaljska radikalna skupščina;
- po en član vsakega okrožja, katerega voli iz svoje srede okrožni odbor;
- po en član mest, katere izvolijo poslanci za narodno skupščino, a katerega izvolijo krajni odbori teh mest.

Vsi ti člani se volijo vsako četrto leto. —

Člani iz notranjosti, katere volijo za glavni odbor okrožni odbori ter krajevni odbori mest z lastnim poslancem, morajo biti izvoljeni vedno še pred sestankom zemaljske radikalne skupščine ter tej javljeni na njenem prvem sestanku.

Predsednik zemaljske radikalne skupščine sklicuje člane glavnega odbora ter ga konstituirata tako-le: izvoli se a) predsednika kateri je istočasno tudi šef stranke; b) dva podpredsednika; c) tri tajnike, od katerih je eden glavni ter d) blagajnika. —

Glavni odbor se deli na ožji in širši odbor. Ožji odbor tvorijo samo člani, kateri stalno živijo v prestolnici, a širji tvorijo vobče vsi člani glavnega odbora. — Kadar zboruje narodna skupščina zamenjuje glavni odbor

klub radikalnih narodnih poslancev kateri izvršuje namesto glavnega odbora vse posle političnega značaja. V tem slučaju lahko sodelujejo v klubu radikalnih narodnih poslancev tudi člani glavnega odbora, kateri niso narodni poslanci, toda ti nimajo pravico glasovanja na klubovih sejah. —

Klub radikalnih narodnih poslancev voli vsako leto iz svoje srede predsedništvo, katero je postavljeno na isti način kakor predsedstvo glavnega odbora.

Kadar je klub narodnih poslancev zbran vrši glavni odbor samo one posle čisto organizacijsko partijske prirode. — Delovanje glavnega radikalnega odbora.

Glavni odbor je za svoje delovanje odgovoren samo zemaljski radikalni skupščini.

Glavni odbor se mora baviti s sledečimi posli:

- vodi celokupno delovanje stranke, kakor to določajo statuti in program stranke;
- izvršuje sklepe zemaljske skupščine;
- izdaja naredbe in navodila vsem ostalim organizacijam;
- izdeluje glavna načelna vprašanja, katera se tičejo programa in skrbi,

enakovrednih soodločevalcev.) Voditelj čisto ne more in tudi ne sme biti docela odkritosrčen. Čul sem, da se je opetovano izrazil odlični vrhak neke stranke (ne naše), ko je moral cele tedne govorančiti po volilnih shodih: »Vrag vzemi to življenje! Saj ne, da nisem do dna duše prepričan o tem, kar govorim; toda, kako moram včasih to jedajo pripraviti, da bo mojim cenj. poslušalcem užitna, in kako moram reagirati na njih le prevečkrat glupe opazke in medkljice!« V mojih očeh ta voditelj ni ničesar izgubil in sem se zanj čepav nasprotnika topla zavzel, ko so mu lastni pristaši v intimnem pogovoru očitali hinavščino. Rečem samo: če ne sme in ne more biti voditelj na vsa usta odkritosrčen, je to vedno množica, vsaj v svojih sestavinah. Opravlja pa ta množica za opazovalca vedno dvoje prevažnih funkcij: eno, da si vsak posameznik, kakor rečeno, instinktivno izbere svojo strugico in je masa tako — ako ne bi bila od vseh strani in na vse načine tako »obdelovana« — res najboljše merilo in kazalo za splošno razpoloženje; drugo funkcijo pa s tem, da je množica potem, ko se je opredelila, najvernejši — odmev vsega tega, kar po svojih šumah dotična stranka trobi. Lahko svoje besede zavijaš, kakor hočeš, skrivaš njih oste pod še tako globoko plast navidezno nedolžnih besed — tisto si povedal, kakor si v svojih bralcih in poslušalcih vzbudil! In ker si to tudi hotel, si tako pisal in govoril. Ako zdaj iz tega stališča premotrimo nastop nazadnje imenovanih treh strank, porečemo tako: Soc. demok. stranka ima v narodnem pogledu svoje znano stališče in si je ostala tudi pri agitaciji za zadnje volitve približno dosledna; dasi je prav za prav dvoje vrst pristašev te stranke: vsekoli iskreni narodnjaki in taki, ki za vsako ceno hočejo biti »internacionalni«, a je to samo druga beseda za nemškutarstvo. Klerikalni jek najbolje označimo, če rečemo: glede na to, da je bilo komaj tretjina res »verskih« glasov, bi bil že to pot vse ostalo pobral hru... ne Radić, ako ne bi bila i njih agitacija sviralala — precej na isto piščalko... (vsekako mislim, da se za bodoče volit-

da ta vprašanja rešavajo zastopniki stranke v narodni skupščini;

e) nadzoruje, da organi stranke pošejo v duhu osnovnih načel stranke ter da ne rušijo disciplino v stranki;

f) odločuje, kateri spisi naj se tiskajo kot izdanje stranke;

g) vodi ustanove stranke ter da nadzoruje njihovo delovanje;

h) se briga za dohodke svojih blagaj, sestavlja proračune vseh ustanov, katere vodi ter gleda na to, da se varčno gospodari. —

i) izdaja dovoljenja za osnovanje klubov in čitalnic ter jih razpušča, ako delajo proti interesom stranke;

j) razpravlja o sporih med pojediniimi organizacijami stranke;

k) razpušča odbore, kateri ne ozirajo se na opomine, delajo proti načelom in interesom stranke, v tem slučaju postavi drugi odbor, dokler se ne izvoli na prvem zboru drugi novi odbor;

l) sklicuje zemaljske skupščine ter konečno

m) sklicuje mitinge ter jim določuje dnevni red.

Radikalni mitingi.

Glavni odbor sme sklicovati mitinge za vso državo ali samo za pojedine kraje, ako se mu zdi to potrebno. Na teh mitingih se zboruje na temelju dnevnega reda, katerega vnaprej določijo glavni odbor. Tem mitingom predseduje predsedništvo glavnega odbora ali oseba, katero določijo glavni odbor.

Delovanje mitinga se objavlja v glavnem organu stranke. —

Blagajna glavnega odbora.

Blagajna Glavnega odbora sprejema prispevke:

a) od vseh krajevnih odborov tretjino polovice njihovih dohodkov.

b) od zabav in predavanj, katera prirejuje glavni odbor;

c) od časopisov in knjig, katere izdaja glavni odbor;

d) od narodnih radikalnih poslancev, kakor to določa klub poslancev ter od volil in zapuščin strank.

Razen tega upravlja glavni odbor z fondom za zgradbo radikalnega doma v Beogradu ter sprejema za ta fond prispevke:

a) tretjino vsakoletnih dohodkov srezkih in okrožnih blagaj;

b) od za to svrhu poklonjenih volil in zapuščin.

Blagajnik glavnega odbora predloži na koncu vsakega leta poročilo o stanju svoje kase glavnemu odboru, kateri mu izroče za pravilno upravljanje blagajne absolutorij. —

Za glavnega blagajnika veljajo vsa pravila, katera določajo statuti za vse ostale blagajnike stranke.

Ali si član Jugoslovske Matice

ve tudi oni lahko vesele Radićevega bega... Nekaj posebnega pa je z narodnimi socialisti. O iskreni vdanosti tu že celo ni dvomiti. Toda nekaterim teh volilcev je gomazalo pod kožo res nekaj socialističnega razpoloženja; a še laže si je precejšnje njih število razlagati iz dejstva, da se ljudje delimo pač med »pozitiviste« in »negativiste«, ali tudi med idealiste in materialiste, celo še med optimiste in pesimiste. Povprečen tip pristašev te stranke je bil vprav mešanica vsega tega, po vrhu nekaka sredina, čeprav ne zlata, med obema ekstremoma, ki ju glede razmerja do domovine označata reka: »Dulce est pro patria mori« na eni in »Ubi patria, ibi bene« na drugi strani; tip ljudi torej, ki bi naposled in v danem slučaju dali za to državo celo življenje, a jim je zdaj taka, kakršna je, izvor vseh možnih nezadovoljstev. Če smo jim pravični, moramo reči, da jih stresa bolj življenski nego državni defetizem, vprav ker jim je politični idealizem čisto bolj nacepljen, nego vkoreninjen.

V nasprotju z vsemi temi strankami ni dvoma, da so bili takrat in do pretraha v opozicijo demokratske mase sestavljene iz resničnih pozitivistov in človek res strmi, kako je bilo mogoče, da je prišlo pri njih v tako kratkem času do tolikega notranjega preobrata. Notranjega pravim, ker ponavljam, da se z voditelji ne bavim. Voditelji so pač »prešli v opozicijo« in ž njimi njih tisk, pa zdaj prav morata oba preklinjati, kar sta prej blagosiljavljala. Ampak, kako so možni med široko množico »navadnih« pristašev, ki jim je glavni kontingent vendar tako zvano razumništvu, slučaj, kakor ti jih bom takoj navedel in ki so tako značilni za ta preobrat? Morebiti zato, ker so se prej samo — brzdal! Brzdali iz strankarske discipline, glede na to pač, da so bili demokrati z radikalni v koaliciji. Da so radi ljubega miru celo požirali, kar jim je bilo vedno na jeziku in seveda tudi v srcu? NRS jim je bila vedno samo srbska stranka, torej stranka samo za Srbe, celo Velike Srbe! (Konec v prihodnji št. »Rad. Glasnika«.)

ker je bila ta stranka od začetka tudi meni nekako — tuja; preveč nova vsaj. Prepričan sem, da prav ta moment zadržuje še marsikoga. In lenobnost, ki se niti ne pobriga, da bi si ogledala od blizu kako bolj dajno stvar. Saj so ljudje, ki še »Jutranjim Novostim« nečejo brati, čeprav je brezdomno dobro urejevan in zanimiv list. Seve, tistega, da je NRS samo srbska ali samosrbska stranka že skrajja nisem verjel; preveč jasna in očitvidna mi je bila njena skrb za vso državo in torej tudi za nas Slovence. Toda treba je bilo le, da smo dobili glasilo v svojem jeziku in govorniki, ki so nam naravnost pred oči postavili njeno sijajno zgodovino in vse njene zasluge tudi za naše odrešenje, da sem končno spregledal.

A zdaj že k vprašanju, kaj sem »dobil«! Ti namreč praviš dalje: »Povej, razloži, kaj te je napotilo! Saj si najhujšega vendar še ne morem misliti od tebe! Res sem namreč pričakoval, da se mi že v 14 dneh prikažeš kot veliki župan ali vsaj županček; toda ko še vedno tičiš v tistem tvojem spretetem gnezdu« — govori, kaj te je bilo prijelo!

Morda si niti sami voditelji naše stranke po mestih ne predstavljajo, s kolikimi žrtvami je čisto zvezan nastop v Narodno radikalno stranko za nas, ki živimo po manjših mestih, trgih in vaseh. Inteligenca, posebno uradniška, torej tvoja vsakdanja družba, je pogosto m orientirana še po »starem« in ji je njeno časopisje prvi evanجيل. Če se zdaj ti nekega dne tudi še oficijelno priglašiš k radikalom, so v hipu pretrgane vse morebiti množoletne vezi. Najmanj je konec imennosti. In poleg tega še drugi dan zapaziš, da te prečeče opazujejo, kdaj se prišopriš z novo zimsko sukno ali kdaj začne tvoja žena k četrtri kile govedine kupovati še pol kile teteline. Zakaj, če se je tebi prijatelj, le ustavilo, da bi me imel za podkupljenca, je za takega vaškega psihologa kupčija kar gotova stvar in vprašanje samo še, koliko in kaj so ti dali. Doživiš kajpak tudi marsikaj zabavnega; če ti na primer taka veličina naenkrat začne buljiti v tla ali pa na uro, ko gre mimo te-

be, se boš veselo ustavil in gledal za njim; naslikaš si že celo prizor, kako bodo prosvitljenejši njegovi voditelji v mestu to tele sicer pohvalno potrepotali po ramenu, ko jim bo pripovedoval o tem junaštvu, a se mu zvečer v intimni družbi iz srca krohotali. Toda za tiste, ki so ti duševno in v drugih vprašanjih le še bližje, nego morda celo kateri izmed lastnih somišljenikov, ti bo vendar nekako žal...

Nu, ne pomaga nič: dozorelo je v tebi in si se »opredelil«. Ne samo brez vsake koristi, ampak morda celo naravnost z materialno škodo. Ker so ti n. pr. »odločujoči faktorji« vzeli postranski zaslužek, če ne celo, da so ti kot obrtniku poskusili uničiti eksistenco. Kar se namreč tudi dogaja.

Opredelil pa si se zato, ker si dosleden Jugosloven ali prav za prav: 1. dosleden, 2. Jugosloven. (Zadnji izraz mi je tu sinonim za — vernega državljan kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.)

Mislim, da mi si, uredništvo ne bo črtalo, še manj zamerilo, če povem, da se je po mojem globokem prepričanju še precej časa po osvobojenju zbiralo vse to, kar je bilo v resnici in brezpogojno patriotičnega v — demokratski stranki. Z glasili »Slovenski Narod«, »Jutro«, »Domovina«, »Tabors«, »Nova doba« itd. Niti na um mi ne pride, da bi odrekal patriotizem narodnim socialistom ali socialnim demokratom; še vsem klerikalcem, osobito čisto Krekove orientacije ne bi ga hotel. Preden grem dalje naj tudi izrečno povdarim, da mi pri moji presoji niso merodajne izjave voditeljev teh strank in njih delovanje; ampak mentaliteta širokih mas, v katerih se opazovalcu najčisteje zrcali duh dotične stranke. (Opazovanje tistega instinktivnega opredeljevanja posameznikov, za katero ima človek posebno lepo priliko med ljudstvom, neposredno motrenje tistega zbiranja vodiv v različne struge, se mi zdi zato tako važno, da more po mojem mnenju računati na trajne in resnične uspehe samo stranka, ki ima izven mestnega obzidja ne samo nekake izvestitaje, ampak tudi čim bolj enako število čim bolj